

ИНДИЈА: ЗЕМЉА
ШАФРАНА И ЛОТОСА

МЛАДИ ХЕРАЛДИЧАРИ
ИЗ НОВОГ БЕОГРАДА

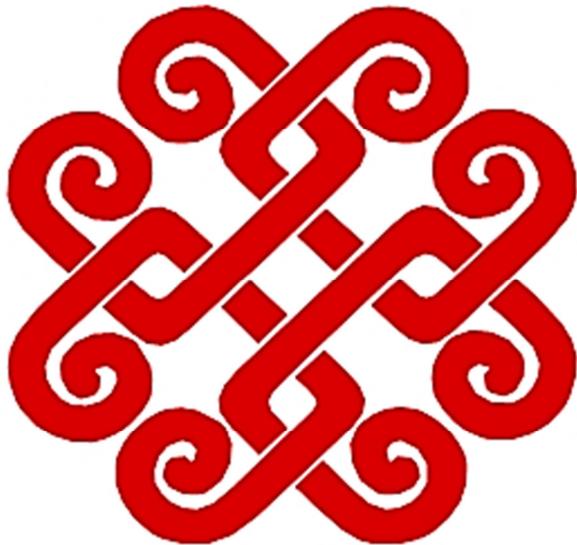
БРОЈ 6 - БЕОГРАД - ГОДИНА II

ЗБОРНИК ДРУШТВА СРПСКИХ
ГРБОНОСАЦА - МИЛОШ ОБИЛИЋ

ХЕРАЛДИКА У ЕПСКОЈ ФАНТАСТИЦИ

∨ ЗНАК ∨
ЗМЈАЈ

П оштовани читаоци, са мало топлијим данима стиже нам и шесто "Оцило".

Нисмо спавали зимски сан већ смо вредно припремали нови број за који верујемо да је један од бољих до сада.

Ново хералдичко путешествије ћемо започети из наше лепе домовине, преко хералдике Вестероса сврatiћемо до Индије где ћемо направити први предах.

У овом броју се можете упознати са историјатом и радом Српског хералдичког друштва "Бели Орао", а посебно задовољство нам је да можемо угостити и врсног познаваоца хералдике и председника Македонског хералдичког удружења, господина Јована Јоновског, који је посебно за наш Зборник, у занимљивом чланку, представио своје цењено Друштво.

У наставку пута провешићемо Вас кроз низ држава које се могу подићити са највишим јарболима за заставе на свету. Пут ћемо завршити одакле смо га и почели, у Србији, на Новом Београду, у једној основној школи где се неки паметни клинци баве лепим стварима.

Од изласка прошлог броја па до данас српска хералдика је наставила свој живот. Употреба новоизображеног државног грба из Изворника (новембар 2010.) се најзад усталила. Друга посебна прича је наша црквена, православна, хералдика. Порадовали смо се када смо прочитали да је новоуспостављена Епархија крушевачка добила свој знамен. На жалост када смо грб видели и проучили, радости је нестало. Аутор грба се није држао стандарда при изради грба Епархије већ је грб израдио према неким, својим, личним наклоностима. Наравно, овакве ситуације, ће се дешавати и надаље, и то докле год се хералдичка пракса не регулише Законом.

Да нису ствари баш све тако црне доказује нам једна "Фејсбук" страница под називом "Српска хералдика". Оснивач странице, господин Бранко Тодоровић, се изузетно потрудио да нам приближи српску хералдiku занимљивим сликама, фотографијама и другим стварима из поља нашег грбословља. Како слика говори више од хиљаду речи препоручујемо да посетите страницу: <http://www.facebook.com/srpskaheraldika>

Марко Дражић,

председник ДСГ "Милош Обилић"

Дозвољено је
штампање
зборника
за личне
потребе у
целости.
Фотографије
и слике су у
власништву
аутора.

Зборник ДСГ "Милош Обилић" приредио уређивачки колегијум * Зборник ДСГ "Милош Обилић" излази четвромесечно * Своје сугестије, примедбе и похвале шаљите на мејл: srpskigrbonosci@hotmail.com * Адреса сајта: www.heraldikasrbija.com

"ОЦИЛО"

ЗБОРНИК ДРУШТВА СРПСКИХ ГРБОНОСАЦА "МИЛОШ ОБИЛИЋ"

БРОЈ 6 БЕОГРАД ГОДИНА III

Грб Пријепоља

4

репортажа о грбу Пријепоља

У општем хаосу који влада у српској месној хералдици

Пријепоље је сачувало своја знамења.

Пише: Владимира МАТЕВСКИ

Фантастична хералдика

7

есеј о употреби хералдике у фантастици

"Песма леда и ватре" Џ.Р.Р. Мартина се не издаваја

само по квалитету прозе већ и по примени хералдике.

Пише: Небојша ДИКИЋ

О грбу Србије

12

други део фељтона

Кратки графички историјат нововековних грбова Србије и држава у које се преточила од 1882. до 2010. године.

Пише: Љубодраг ГРУЈИЋ

Земља шафрана и лотуса

22

репортажа о државном амблему Индије

Употреба амблема и заставе у Индији је регулисана посебним правилима које прописује Влада.

Пише: Марко ДРАЖИЋ

Вексилолошки гиганти

25

репортажа о највишим јарболима на свету

За подизање и спуштање застава са великих јарбала осмишљена је читава вексилолошка кореографија.

Пише: Ђарко БАБИЋ

Хералдичка друштва, Бели орао

30

есеј о Српском хералдичком друштву

Представљамо једно од најстаријих и најзначајнијих хералдичких друштава у Србији.

Пише: Небојша ДИКИЋ

Хералдичка друштва, МХЗ

35

есеј о Македонском хералдичком друштву

Представљамо Македонско хералдичко здружение.

Пише: Јован ЈОНОВСКИ

Млади хералдичари

41

репортажа о хералдичкој школици

Како је учитељица једне новобеоградске основне школе дошла на идеју да ученицима приближи хералдiku.

Пише: Марко ДРАЖИЋ

Последњи Обреновић

45

репортажа о непознатом Обреновићу

О Ђорђу Обреновићу, ванбрачном сину Краља Милана

Преузето из часописа "Геополитика"

Хералдички речник (E)

49

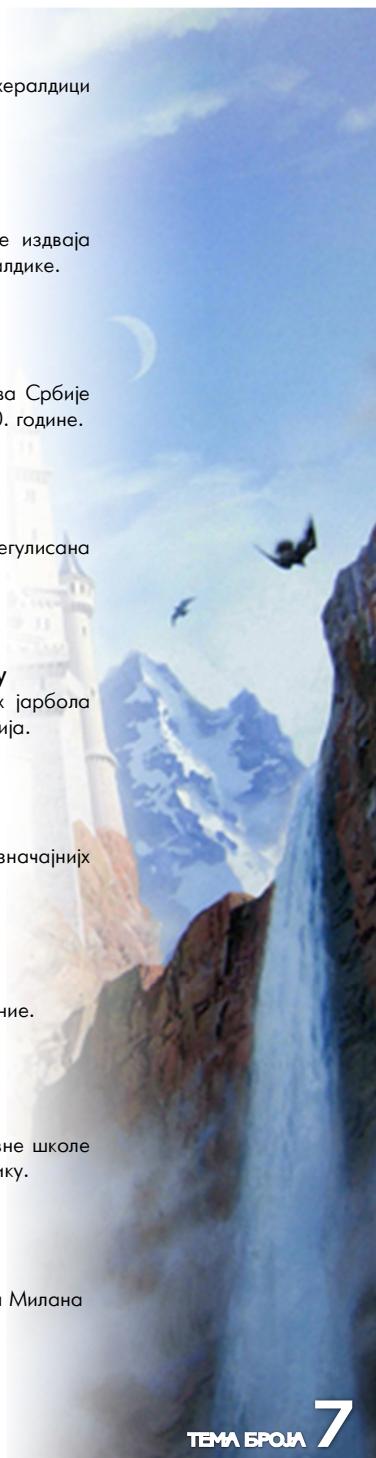
хералдички термини и појмови

Наставак хералдичког речника, слово "Е"

Пише: Небојша ДИКИЋ

ТЕМА БРОЈА

7

Грб и застава Пријепоља

Варош у сенци Милешеве

Како чувари штита јављају се два анђела чији су ликови изведени са фреске „Бели анђео“ из манастира Милешева који придржавају стегове Србије, односно Пријепоља

Пријепоље се у Средњем веку развијало као тржишница манастира Милешева и налазило се на Дубровачком друму који је повезивао обалу средњег Јадрана са централним и источним деловима Балканског полуострва.

Развој Пријепоља стога је уско повезан са трговцима који су кроз њега пролазили и у њему трговали још од средњег века.

Пријепоље је било саставни део Рашке и ране Немањићке државе.

О томе сведочи велики број манастира и цркава у долини Лима. Сматра се да је у Жупама: Дабру, Црној Стени, Звијезду, Бихору, Љубовићи, Будимљу и Плаву у Лимској долини у средњем веку подигнуто око седамдесетак манастира и цркава.

После распада српског царства и пораза Николе Алтомановића овај крај улази у састав бановине Босне чиме је она стекла део немањићког легитимитета.

Управо се на немањићким традицијама, на гробу светог Саве у манастиру Милешева, тадашњи бан Твртко овенчao за „краља Срба, Босне и Приморја“ истакавши се за настављача Немањићног лика и дела и новог српског краља. Касније се 1448. године у Милешеви за херцега од Светог Саве прогласио Стефан Вукчић Косача, по чему је и Херцеговина добила име.

Крах српских средњевековних држава и долазак Турака на ове просторе није заобишао ни Пријепоље које је своје ослобођење дочекало тек 1912. године у Првом балканском рату. Све то време манастир Милешева био је духовно и културно средиште српског народа у овом крају.

У њему је током 15. века било седиште Милешевске митрополије, док је у 16. веку у њему радила једна од најстаријих српских штампарија.

Иако су се Османлије задржале на овим просторима до 1912. године, овај крај је узео активног учешћа у значајним борбама српског народа током 19. века од Првог српског устанка преко Бабинске буне (1875.), Јаворског рата (1876.) и Раоничке буне, па све до Балканских ратова и коначног ослобођења. Одлукама Берлинског конгреса, Рашка област је остала у саставу Отоманске империје која је у њој имала цивилну, док је Аустроугарска држала војну власт спречивши тако спајање и уједињење две српске земље Србије и Црне Горе.

Током Другог светског рата на овим просторима вођена је чувена Пријепољска битка у којој су Немци напали партизанску болницу на левој обали Лима. Немачке трупе тада су постигле велики успех а остаци болнице сачувани су данас као спомен-комплекс погинулим родољубима у сукобу са окупатором.

Пише:
**Владимир
МАТЕВСКИ**

Пријепоље је одувек било у срцу, или макар, врло близу срца стarih српских земаља. Најстарији помен овог града је из 1332. године код Гијома Адама. У списима Дубровачке републике помиње се 1343. године.

Наравно, централни објекат и душа пријепољска је свакако манастир Милешева један од најзначајнијих српских манастира познат као гробно место светог Саве и чуven по својој фресци „Бели Анђео”, која је стране путописце 19. века приморала на толико дивљење, да јој, према речима једног од њих, ни Ђото није раван.

О лепоти ове фреске сведочи и чињеница да је представљала Европу у првој размени сателитских сигналса са Америком 60 година 20. века. Поред тога у манастиру се налази и фреска светог Саве за коју се сматра да је његов најреалнији приказ.

Манастир је подигао између 1218. и 1219. године српски краљ Владислав, а данас се налази под заштитом УНЕСКО-а.

Управо стога и на грбу општине Пријепоље су препознатљиви елементи из богате историје овог краја.

Штит је раздељен на четвртине трима усправнима златним таласастим тракама (две мале око једне велике) и водоравном сребрном траком. Горња десна и доња лева четвртина су црвено поље са сребрним двоглавим орлом - као симболом српске средњовековне државе. Горња лева и доња десна четврт су плаво поље са златном круном што је историјски грб Котроманића и подсећа на „двеструки венац“ краља Твртка.

Штит надвисује сребрна бедемска круна са три видљива мерлона.

Као чувари штита јављају се два анђела чији су ликови изведени са фреске „Бели анђео“ из манастира Милешева који придржавају стегове Србије, односно Пријепоља.

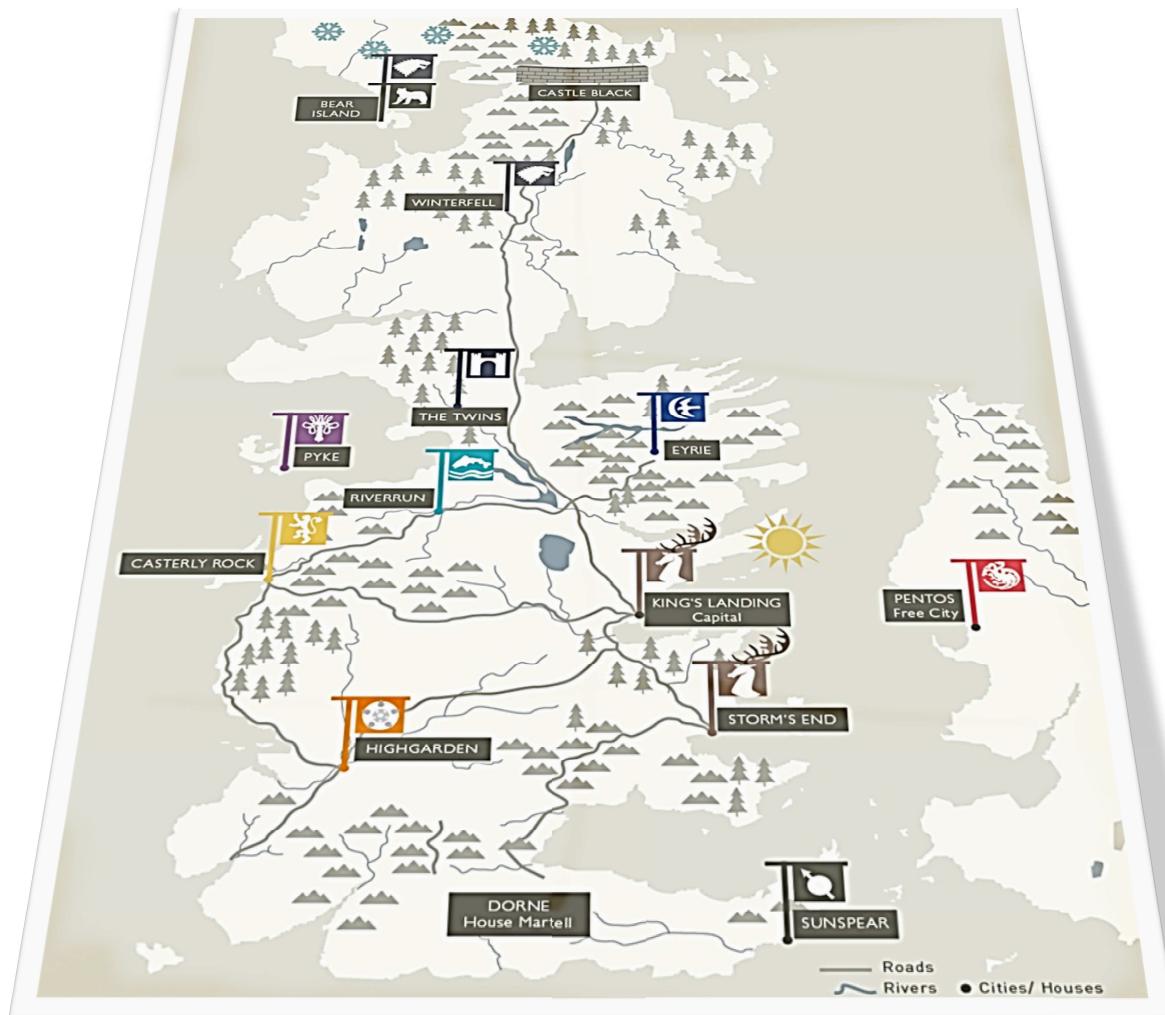
Подножје је златна, шумом обрасла планина што је алузија на планину Златар а све са четвртастим каменом на коме је утиснут печат Св. Саве који је некада био сахрањен у манастиру Милешева и траком са именом града и годином 1332. са обе стране имена, што је година најстаријег помена Пријепоља.

Застава Пријепоља је хералдички стег оперважен златом који у потпуности понавља мотив са штита.

У општем хаосу који влада у српској месној хералдици Пријепоље је сачувало више година своја знамења без обзира на политичке прилике и неприлике. Наравно, критика је било са свих страна. Некима је засметао десни чувар штита који је супротно окренут „Бели анђео“ милешевски, док су други били љути због недостатка симбола бошњачке националне мањине ■

ФАНТАСТИЧНА ХЕРАЛДИКА

Мапа Вестероса

КРВ ЗМАЈЕВА, КРАЉЕВИ ЗИМЕ, ГВОЗДЕЊУДИ, ВИТЕЗОВИ, ПЕСМА ЛЕДА И ВАТРЕ

...

Пише: **Небојша ДИКИЋ**

Kада се помене епска фантастика прва асоцијација која ми пада на памет је Џон Роналд Рејел Толкин, зачетник жанра и далеко најпознатији писац епске фантастике на свету. Било је, и пре Толкинових, романа који су представљали овај жанр, али тек је Толкиново дело утрло пут и створило погодну климу за пробој епске фантастике у свет књижевности. С обзиром на тематику и сценографију која прати епску фантастiku препуну витезова, витешских турнира, вила, вилењака, патуљака, змајева, базилиска, лавова, ... нема идеалнијег и плоднијег тла за хералдику.

Данас постоји велики број писаца који су се посветили овом жанру, неки су успешнији од других, али сви заједно представљају велику заједницу која са бројним поштоваоцима и обожаваоцима чини завидан део светске читалачке публике. Из тог мора епскофантастичних књижевника издвојио бих Џорџа Ричарда Мартина, сличних иницијала али знатно различитог стила од творца жанра г. Толкина. Али не само због својег књижевног талента, издвајам га и због употребе хералдике у својим делима, првенствено ту мислим на његов серијал „Песма леда и ватре“ која је тренутно у петом од замишљених седам томова.

Докле год је Толкинова прича скоро црно-бела по својој етичкој и моралној поруци, јасно издефинисаних ликова и карактера, дотле је Мартинова сага сва у нијансама људског карактера и беде коју реалност слика у поступцима ликова. Привлачност Мартинових романа је у непредвидивости поступака и догађаја, управо онако како је и у стварном животу. Читајући Толкина по први пут читалац ни у једном моменту не долази у искушење да посумња у позитиван исход или срећан крај. Са Мартином не бих био баш тако сигуран. Нећу заборавити своје запрепашћење када један од главних јунака губи живот у следу догађаја из којег би га сваки други писац извукao. Преузевши ток приче који је неуобичајен Мартин чини акт поприличне храбrosti. Нећу да коментаришем маестрално приповедање којим попут паука који плете своју мрежу, Мартин зачарарава својег читаоца и уводи у свет змајева, култова, прастарих религија, витезова, древних краљевстава, легенди чији се корени не назиру у маглини далеке историје, дворских интрига, династичких борби, безброј пустоловина наизглед без краја. Мартинова прича није претерано оригинална, попут свих епскофантастичних романа, радња је смештена у измишљене земље које неодољиво подсећају на средњевековну Европу. Оригиналност је у приповедању и обртима који су тако неочекивани да читалац просто не сме да испусти књигу из руку како му не би нешто промакло. Недостатак главног јунака је такође веома препознатљив елемент Мартиновог дела.

„Песма леда и ватре“ се дешава у фiktивном свету, највећи део радње је смештен на континенту који је назван Вестерос као западној страни измишљеног света, и на Еосу, континенту на истоку. Већина ликова су људи, али постоје и бића која се називају Туђини тзв. живи мртваци који обитавају на крајњем северу Вестероса иза грађевине зване Велики зид, зида направљеног од леда како би Туђинима и Дивљанима, нецивилизованом и слободном народу са хладног севера, спречио улазак у краљевство Вестероса. На истоку су змајеви, за које се сматра да су их људи искоренили. Паралелно теку три главна тока приче: хроника борбе за престо уједињеног краљевства Вестерос након смрти постојећег краља у несрећи у лову, растућа претња Туђина и лагано напредовање претендента на престо уједињеног краљевства из породице Таргарјен за којег се сматрало да је истребљен као и змајеви са којима су крвно повезани. Таргарјени су неких 300 година раније освојили и под своју власт ујединили сва краљевства Вестероса

долетевши на змајевима из древне земље Валирије, да би изгубили престо услед побуне изазване неразумном владом полуулодог краља. Разумљиво, токови приче се у једном моменту испреплићу и заплет постаје изузетно сложен захтевајући од читаоца пуну концентрацију.

Хералдика Вестероса је врло развијена и богата. Писац познаје правила блазона и ембазонирао је хералдички исправне грбове владарских и племићких породица. Обраћа пажњу на симболику шаржи употребљених у грбовима својих јунака. Девизе означавају сажету филозофију својих грабоносача. Описи свадбених свечаности и погреба као да су преузети из неких хералдичких приручника.

За потребе чланка, издвојио бих грбове само најзначајнијих породица Вестероса: Таргарјен, Старк, Баратеон, Ланистер, Ерин, Тули, Тирел, Грејмој и Мартел.

Таргарјени су крв змајева, потомци великих лордова древног града Валирије, и то наследство се види у заслепљујућој (неки кажу нељудској) лепоти, љубичастим или индиго очима и сребрнозлатној или платинастобелој коси. Населили су се на Змајкамену, стеновитом острву у Уском мору, побегавши од пропasti Валирије и хаоса и крвопрлића који су уследили. Грб Таргарјена је црвени троглави змај на црном пољу. Три главе змаја представљају Егона и његове три сестре, зачетнике династије. Инцест није био табу у породици Таргарјен, шта више био је подстицан ради очувања чистоте крви. Мото Таргарјена је: *Ватра и крв.*

Старкови воде порекло од древних краљева зиме. Хиљадама година су владали из Зимоврела, древног замка, као краљеви на северу, све док Торен Старк, звани „Краљ који је клекнуо”, није одлучио да се радије потчини Егону Таргарјену него да ратује. Грб Старка је сиви језовук (звер слична вуку само крупнија и снажнија) на белом пољу. Мото Старка је: *Зима долази.*

Најмлађа од великих породица, **Баратеони** су настали током тзв. Освајачких ратова. Орис Баратеон, родоначелник, био је незаконити полубррат Егона Таргарјена и успео је да од обичног војника постане један од Егонових најчуvenијих војсковођа. Као награду добио је замак, земље и племениту невесту. Грб Баратеона је црни крунисани јелен на златном пољу. Мото Баратеона је: *Наш је гнев.*

Ланистери су потомци андалских пустолова који су створили моћно краљевство у западним бреговима и долинама. Једна су од најбогатијих породица Вестероса. Грб Ланистера је златни лав на црвеном пољу. Мото Ланистера је: *Чуј моју рику.*

Ерини су потомци краљева Планина и Дола, једне од најстаријих и најчистијих лоза андалског племства. Грб Ерина је бели полумесец и соко на плавом пољу. Мото Ерина је: *Високо као част.*

Тулији нису никада били краљеви, али су хиљадама година владали богатим земљама у Бразоречју. Грб Тулија је сребрна пастрмка у скоку на пољу наизменично плавих и црвених таласа. Мото Тулија је: *Породица, дужност, част.*

Тирели су се домогли моћи као кућеуправитељи краљева Хвата. Након погибије последњег краља Хвата, Харлен Тирел, његов кућепазитељ, предао је замак Високи Сад Егону Таргарјену и заклео му се на верност. Заузврат, Егон му је дао замак и власт над Хватом. Грб Тирела је: *Растемо снажни.*

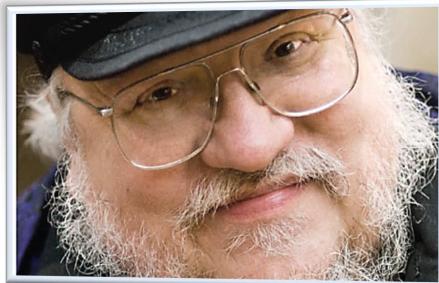
Грејџоји од Хриди тврде да потичу од Сивог Краља из Доба јунака. Они су нешто попут Викинга. Хиљадама година држе Гвоздена острва одакле су полазили у пљачкашке походе. Називају их „Гвозденљудима“. Понасили су се својом жестином у боју и независношћу. Грб Грејџоја је златна сипа на црном пољу. Мото Грејџоја је: *Ми не сејемо.*

Мартели су принчеви Дорне. По предању, родоначелник Мартела, Морс Мартел се оженио Нимеријом, ратничком краљицом из Ројне, уз чију је помоћ савладао све своје противнике и завладао Дорном. Отуда се Мартелови не сматрају краљевима већ принчевима. Егон Таргарјен никада није успео да освоји Дорну, у краљевство је укључена тек 200 година касније, женидбом са Таргарјенима. Грб Мартела је црвено сунце прободено златним копљем на наранџастом пољу. Мото Мартела је: *Несагнути, непокорени, несломљени.*

Мартинов имагинарни свет је богат ликовима чије су животне приче испреплетане токовима непредвидих обрта једног од најбољих романа епске фантастике данас. Једва чекам шести и седми том романа.

Џорџ Р. Р. Мартин је своју прву причу продао 1971. године и од тада се професионално бави писањем. Писао је фантазију, хорор и научну фантастику, а провео је и десет година у Холивуду радећи као сценариста и продуцент на пројектима попут „Зоне сумрака“, „Лепотице и звери“ и разних других филмова и телевизијских серија, од којих многе нису заживеле. Средином деведесетих вратио се прози, својој првој љубави, и почeo да пише серијал епске фантастике „Песма леда и ватре“. До данашњих дана је у Вестеросу. Када год успе да се извуче, враћа се у Санта Фе, у Новом Мексику, САД, где живи са супругом Парис и четири мачке ■

Извори и слике:

Википедија (http://awoiaf.westeros.org/index.php/Main_Page),
званична презентација Џ.Р.Р. Мартина (<http://www.georgerrmartin.com/>),
моје књиге,
грбове израдио: <http://www.flickr.com/photos/dedkenny/>

ФЕЛЬТОН

О ГРБУ СРБИЈЕ

дeo
други

Кратки графички историјат нововековних грбова Србије и држава у које се преточила од 1882. до 2010. године

Пише: Љубодраг ГРУЈИЋ

Грб Србије какав је данас на снази је први пут донет 1882. године да и хералдички обележи уздизање Србије у ранг краљевине, само четири године после добијања пуне независности од Отоманске империје. Наш први хералдичар у класичном смислу те речи, велики Стојан Новаковић, тадашњи министар просвете, играо је велику улогу у том подухвату, касније описану у његовом капиталном делу објављеном 1884. „Хералдички обичаји у Срба у примени и књижевности“. Његове почетне идеје су биле да се грб Србије састоји од више делова на штиту за одређене територије по изгледу грбова из тзв. илирске хералдике која се позивала на Српско царство. Због политичких разлога, преовладао је опрез и на срећу добијено је јасније и логичније решење: двоглави бели орао који је обележавао утицајну средњовековну српску државу је тако враћен у хералдички живот наше земље, а да би се показао континуитет, на груди му је постављен уметнути штит из доба кнежевине, тачније на црвеном српском крсту (тј. крст са четири оцила у кантонима). У стопи су била два златна крина (љиљана – Богородично цвеће), такође преовлађујуће обележје нашег средњег века, посебно на кованом новцу. Изнад је постављена круна и тако је оформљен Мали грб. На Великом грбу је тај Мали грб окружен павиљоном, врстом плашта који се користи само за државе и краљеве, такође са круном изнад.

ВРЕМЕ КАРАЂОРЂЕВИЋА

Падом династије Обреновић 1903. године огласиле су се и осветољубиве жеље да падне и грб Србије као решење непожељне прошлости. Великом мудрошћу нашег вољеног краља Петра Првог Карађорђевића, после неколико неизвесних година, таква настојања су спречена. Орао са круне краља Петра Првог такође потпуно одступа од Краловог, са лучним вратовима, горњим истакнутим перцем на глави и увећаним кљуном. Ако мислите да смо се до тад ослободили Краља, грдно се варате. Исте године је начинио поново еталон грба Србије са ситнијим преправкама у које нећемо сад узлазити.

Следећа два примера представе са грба на кованицама су из 1917. године, дакле при крају Великог рата и при крају Краљевине Србије. Ова стилизација орла ће нас пратити следеће три деценије, до комунистичке Југославије, тако да је врло утицајна и свакако сам је узео у обзир, више о томе даље.

Кринова више нема. За годину дана од 1917. ни Србије више неће бити.

Сада би био добар тренутак да се вратимо, помало изненађујуће, на Први српски устанак. При крају тог устанка, у претешким тренуцима кад је постало јасно да ће се сва сила османлијска обрушити на нас са повицима да ће се српски проблем решити тако што Срба неће више бити и да нам наизглед спаса нема, у Ваљеву, на кули Јакова-Ненадовића, освану је сличан грб оном кога ће Крал урадити СЕДАМ деценија потом, у слободној Србији. Овај грб ми је био инспирација за однос ногу и крина на модерном решењу које сада објашњавам. Крин на кули је јединствено решење, нити је класични, нити је расцветали (две врсте у хералдици).

Грб са куле Јакова Ненадовића и моја реконструкција изнад (уз издашну помоћ Ђакона Ненада Јовановића и савете колега Срећка Никитовића и Небојша Дикића)

Вратимо се причи о грбу, стали смо код трећине померлих Срба у рату. Преживевши голготу Великога рата 1914-18, створили смо Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, касније Југославију. Што се тиче грба, са Великог су мистериозно нестали српски кринови, павиљон је претрпео стилске промене а круна је замењена круном краља Петра Првог Карађорђевића са крунисања 1903. На уметнутом штиту су се сад нашли српски крст, хрватска шаховница и словеначки симболи, ови други су били нестални у почетку. Ликовно решење је урадио архитекта Пера Поповић али држећи се Краловог рада. Са друге стране, као што смо видели, дошло је до праве експозије стилских варијанти орла који су све више тражили српски израз, тако да до 1936. од Краловог орла практично није остало ништа!

Не треба жалити Ернста Крала (1858-1926) јер је био је царско-краљевски дворски хералдички уметник Хабзбурговаца, израдио је албански

краљевски грб, затим је урадио грб Републике Аустрије 1919. као и мноштво личних грбова и екслибриса. Урадио је и нацрт за грб српског Краљевског дома Карађорђевића и ту нас усрећио подигавши крила орлу у вис да и око тога расправљамо следећих век-два. Шта ћете, имао је 24 године кад нам је радио грб 1882. Са 24 године мислите да све знаете. Са 34 ће вам бити јасно да ништа нисте знали, сем што сте хтели да нешто знаете и да то обзнатите *urbi et orbi*. Ако и то.

ВРЕМЕ КРАЉЕВИНЕ СХС

Краљевина СХС и Југославија је на хералдичком плану показала велику пролифичност у ликовном изгледу орла, као и осталих делова грба. Требало је изучити све те примере и видети која су општа места у даљем разрађивању српског херладичког израза. Даћу их само неколико, без исувише објашњавања:

Посебно утицајан је грб према Јавном регистру државних амблема, званичних знакова и пунцева из 1936, овде у верзији Иване Филиповић. Стилизација глава је модерна, робуснија, кљун јој враћа чврстину и неопходне димензије. Овај кљун ми је био врло битан.

Графичка и стилска прекретница у позном животу орла Краљевине Југославије су његове варијанте спуштених крила на стеговима чланова краљевске породице Карађорђевића (има и сасвим западњачких варијанти са подигнутим крилима). Нећу улазити у објашњења чији су то стегови и у варијантама хералдичких композиција јер је то изван теме овог текста, него ћу дати и анализирати изглед орла на следећа два примера:

Решења пера на врату, величина, положај и облик кљуна су добро изведени и промишљени, прецизна мешавина поштовања традиције, познавања хералдичких правила и дизајна свог времена. Стилизовани део горњег перца на глави је такође сведенији него у претходним примерима, али јасно видљив. Крила су компактна и масивна, са спољном и делимично доњом курватуром наших средњовековних примера прилагођеном укусу 1930-их. Горња пера на крилима благо излазе из крила, оплемењујући курватуру повезаном симболиком са Лазаревим орлом (исто и на мом решењу). Стилизација пера на ногама и репа благо одступа од масивности израза који му дају главе и крила, што је непримењиво на грбу Републике Србије због постојања и крина између. Пошто није смештен у шtitу, овај орао нема потребе да попуни сва празна места, па због тога крила нису у нивоу очију орлу.

Најапстрактнији орао наше нововековне историје је посве сигурно орао са знака (не грба) за Државни монопол Краљевине Југославије. Нисмо ишли у том правцу апстракције даље. Нисам сигуран какав би исход био, проблем са сведеним апстрактним решењима је што може свако да их својата. Сем интригантног дизајна, не сасвим нехералдичког, шта је тачно овде српско-југословенска специфичност графичког решења?

НОВО ДОБА

Пропашћу Краљевине Југославије 1941, пропао је и грб и грешка је скупо плаћена. Србија је спала на нама данас претећи познате границе под фашистичком немачком управом, посебно мој Банат. Грб, пре свега на новчаницама, спао је на орла са уметнутим штитом кнежевине, без кринова, без круне. Нека овај податак послужи нешто људима који критикују круну на грбу републике: Србија није имала круну на грбу само кад је била вазална држава фашиста. Орао је доживео значајно помењање ка модерном стилу 1930-их и 1940-их.

Двоглави орао без круне са Недићевих новчаница, 1941-1944. године

Ова решења су утицала више општим духом него практично на мој рад. Посебно би било лоше ставити само два реда пера на крилу (наравно, покушао сам и то, да видим како изгледа). Стилизација пера на ногама је за похвалу, али има и анатомских и практичних проблема за примењивање са крином. Канце су исувише дебеле да би биле у складу са преовлађујућим стилском-хералдичким нашим правцима. Овде нисам дао врло занимљива ангуларна решења грба из тог периода јер нису утицала на мој рад.

Ослобођењем једних од других 1945. и доласком новог система, места за орла више није било. Социјалистички грб Србије је задржао само уметнути штит, без крста, са оцилума пре Краља, наравно без круне и павиљона, са симпатичним биљем унаоколо а у средини зупчаником и љупким сунцем са зрацима. На моту се позивао на устанке из 1804. и 1941.

Наравно, и тај период је наша историја. Покушао сам у хералдичком смилу извучем инспирацију из хералдички тачних делова овог грба, боље речено амблема, што су оцила (неко би рекао и да је храст, чије се лишће налази на павиљону нашег грба). Идејни творац овог грба је Ђорђе Андрејевић Кун коме хералдика уопште није била страна јер је радио и на грбу Београда у Краљевини Југославији.

ОЦИЛО АПРИЛ 2012

Пропашћу и те државе (СФРЈ), Србија није имала свој грб уређен него је користила социјалистички све до 2004! Било је покушаја, било је комисија, било је референдума у том лимбу који нису постигли ништа, баш као што је и било планирано.

Заправо, у Савезној Републици Југославији и Србији и Црној Гори орао се вратио. Орао на грбу СРЈ је био интересантно стилско, али ни најмање у хералдичком духу решење са више грешака, рад по предлогу проф. Богдана Кршића по идејном решењу Српског хералдичког друштва. Види се позна

вање материје по решењу глава и репа и делимично канџи, али овој једначини недостаје компонента звана хералдички стил. Хералдички опис је релативно исправан, са погрешним пољем за Црну Гору (које је вероватно зарад компактности израза поједностављено). Како је та конструкција прошла, и то знамо. Нема нама среће са композитним уметнутим грбом. Проф. Кршић је такође радио грб Црне Горе у СРЈ

(Србија се није успела договорити сама са собом о промени) а касније и еталон грба и заставе сада независне Црне Горе, са златним орлом подигнутих крила.

Са друге стране, рођењем Српског хералдичког друштва 1991, почела је и обнова наше хералдике, са прегршт примера стилизација орла, крина и оцила. Ја ћу овде дати оне који су утицали на мој рад директно.

На основу једне студије за грб Србије настала је прва и друга верзија знака Војске СРЈ које је израдило Српско хералдичко друштво. Њен коначни облик је подношљиво хералдички рад вајара Лабата-Ровњева, али потпуно непримењив ни на једном другом штиту сем тзв. француском и то скоро исте висине и дужине. Сем експеримента званог СРЈ, такође неславно пропалог, у српској историји се такав четвртасти штит користио само повремено за грб кнежевине Србије и то углавном као заглавље у службеним новинама (и то вероватно зато што је најмање занатског труда потребно сместити оцила у квартире на таквоме штиту). Француски штит остаје најнекералдичкији од свих облика штитова, а зашто је био примењен 1990-их, остаје нејасно. Можда нормална хералдика још није била сасвим добродошла.

Предлози СХД "Белог Орла" овде показују сада већ доста објашњену стилизацију врата, главе и кљуна орлова вернијих духу наше традиције и гореописану више пута. Природније нацртане главе на решењу вајара Лабата-Ровњева јесу свакако одлична решења, али вас молим да погледате несразмерно малу величину глава у односу на тело, управо смањењем кљуна доведеним у тај положај инфериорности. Која је овде порука? Уметнути штит не лежи добро на грудима. Исувише је празне површине и у врху и у дну штита. Једноставно, ова крила су добра за амблем, не за штит. Реп је врло сведено решење које има потенцијала и узео сам га у обзир при раду на мом решењу.

Проф. Чедомир Васић је, ако се не варам, аутор утицајне верзије српског грба која се тихо могла видети као алтернатива Краловом раду у последњих двадесетак година још од учествовања на несрећном референдуму о обележјима Србије пред крвави распад експеримента СФРЈ. У питању је промишљен рад, хералдички исправан са само неколико хералдичко-стилских не-логичности које се скоро све базирају на жељи да се покаже логична веза са Краловим радом, па макар то кршило неке норме (овде положај ногу орла, перје на ногама, облик, величина и положај кринова). Његова основна карактеристика остаје дух осамдесетих, западњачка оцила која су мања него што је могуће на штиту и несразмерно мале главе орла, као и недостатак круне. Врло интересанта особина је орнитолошко премишљање о димензијама грудног коша орла

довољним да издржи тежину два врата, па је тако тело (труп) орла масивније него икад до сад и дâ се видети и околу уметнутог штита. Наравно, таква премишљања су хвале вредна и за свако поштовање, али у хералдици нису неопходна (чешће је труп птице у хералдици немогуће мали, заправо, мада има одличних супротних византијских примера али и супротних примера тим примерима). Хералдички начин мишљења онда налаже постављање питања зашто уметнути штит самим тим није повећан у

складу са хералдичким правилом да све ординарије и шарже заузимају максимум могућег и слободног места?. Моја лична опсервација би била да се чврстином

линија и укупне композиције губе византијске линије на ивицама крила, на глави и делимично на репу, тј. да је решење узело у обзир хералдичка правила, стилско-хералдичка правила свог времена, дизајнерска правила свог времена али не и историјску компоненту, тј. да је прескочило све верзије после Краља. Но, та минорна ставка је више за дебату међу професионалцима. Остаје питање величине глава у односу на тело – заиста свако хипертрофирање кљуна да би се исправним хералдичким поступком исправила грешка умањења глава може довести до злобних коментара и поређењима са папагајем. Са друге стране, имамо проблем двоглавог орла малих глава са посебним потребама у инклузивном хералдичком образовању. Решења очигледно заснована на овом су имала свој буран и кратак живот у обележјима Републике Српске Крајине и Републике Српске и била су са леве стране Дрине доста популарна. У Српској се грб користио 15 година.

Модерно решење за Велики грб Београда (где је и двоглави орао, рад арх. Драгомира Ацовића) је као одлична дијахронијска и синхронијска синтеза утицаја донекле на облик вратова и глава као и крила на мом решењу државног грба Србије.

Такође је решење арх. Ненада Кошанина утицало на мене, по курватурама пера крила, стилизацији врата и хипертрофирању кљуна.

Да се вратимо модерном историјату грба. Падом Милошевића се ништа није променило на боље за српски грб. Споменуо сам да Србија није имала грб све до 2004. Најбоље би било цитирати арх. Драгомира Ацовића (из књиге Хералдика и Срби, стр. 624-625, Завод за уџбенике, Београд, 2008) директног учесника тих догађаја:

„Покушај да се питање грба и заставе Србије поново стави на дневни ред српске владе начињен је тек 2001. године, на иницијативу тадашњег министра правде др Владана Батића који је образовао Радну групу у циљу добијања предлога. Радна група је једногласно закључила да постоје сви аргументи да се обнове грб, застава и химна Србије према историјском моделу који је важио од 1882. до 1918. године. Тај предлог, међутим, није добио подршку Владе, и остао је да тавори у лавиринтима политичких и административних коридора до даљег. Коначно, према оживљеном предлогу Радне групе, на иницијативу председника Народне скупштине Предрага Марковића, и на основу претходно постигнутог договора лидера парламентарних странака, Народна скупштина донела је на заседању 17. августа 2004. године Препоруку о коришћењу грба, заставе и химне Републике Србије. Попазећи од фактичке немогућности да до промене државних симбола Србије дође без уставом прописане ре-

ферендумске процедуре, законодавци су се послужили истом врстом правне досетке која је коришћена приликом доношења сличног документа о застави Србије. Тако је поменута Препорука „препоручила“ да се до коначног утврђивања државних симбола Србије користи грб установљен Законом о грбу Краљевине Србије од 16. јуна 1882, и то у два нивоа (као Велики и Мали грб, под чим се подразумева да Велики грб садржи Мали грб допуњен крунисаном порфиром, док се Мали грб састоји само од крунисаног хералдичког штита). Нови блајон исправља мањкавости блајона из 1882: Велики грб јесте црвени штит на коме је, између два златна крина у подножју, двоглави сребрни орао, златно наоружан и истих таквих језика и ногу, са црвеним штитом на грудима на коме је сребрни крст између четири иста таква оцила бридовима окренутих ка вертикалној греди крста. Штит је крунисан златном круном и заогрнут порфиром везеном златом, украсеном златним ресама, уvezеном златним гајтаном са истим таквим кићанкама, постављеном хермелином и крунисаном златном круном. Мали грб јесте црвени штит на коме је, између два златна крина у подножју, двоглави сребрни орао, златно наоружан и истих таквих језика и ногу, са црвеним штитом на грудима на коме је сребрни крст између четири иста таква оцила бридовима окренутих ка вертикалној греди крста. Штит је крунисан златном круном. Истом препоруком утврђено је да постоје два вида заставе: Народна застава јесте хоризонтална тробојка са пољима истих висина, одозго надоле: црвена, плава и бела. Државна застава јесте хоризонтална тробојка са пољима истих висина, одозго надоле: црвена, плава и бела, а преко свега центра помереног ка јарболу за 1/7 укупне дужине заставе, Мали грб Републике Србије. Пропорције заставе су 3:2.“

Тако се на мала врата вратио опис нашег грба са цртежом у поједностављеној Краловој верзији. Колико ми је познато, та верзија је била само радна и није била намењена за публиковање. Ипак, херадички свеснији део јавности је одахнуо јер је боље и Крал са новим грешкама него социјалистички амблем сада независне Србије, па макар и даље једини важећи по Закону.

Прошло је још неколико бурних година, Црна Гора је пошла својим путем, а Србија остала сама са де јуре социјалистичким обележјима (не заборавите, Препорука из 2004. је била само препорука!) Тек 11. маја 2009. године Народна скупштина Републике Србије донела је ЗАКОН О ИЗГЛЕДУ И УПОТРЕБИ ГРБА, ЗАСТАВЕ И ХИМНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ када је коначно, после 90 година лутања и експеримената који нас и даље скупо коштају, Србија законски добила назад свој грб који је имала као независна и суверена држава. У том историјски битном Закону стоји члан 9:

„Изворник Великог и Малог грба, изворник заставе Републике Србије и нотни запис химне Републике Србије утврђује Влада. Изворник Великог и Малог грба и изворник заставе Републике Србије и мелодијскотонски запис химне Републике Србије чувају се у Генералном секретаријату Владе.“

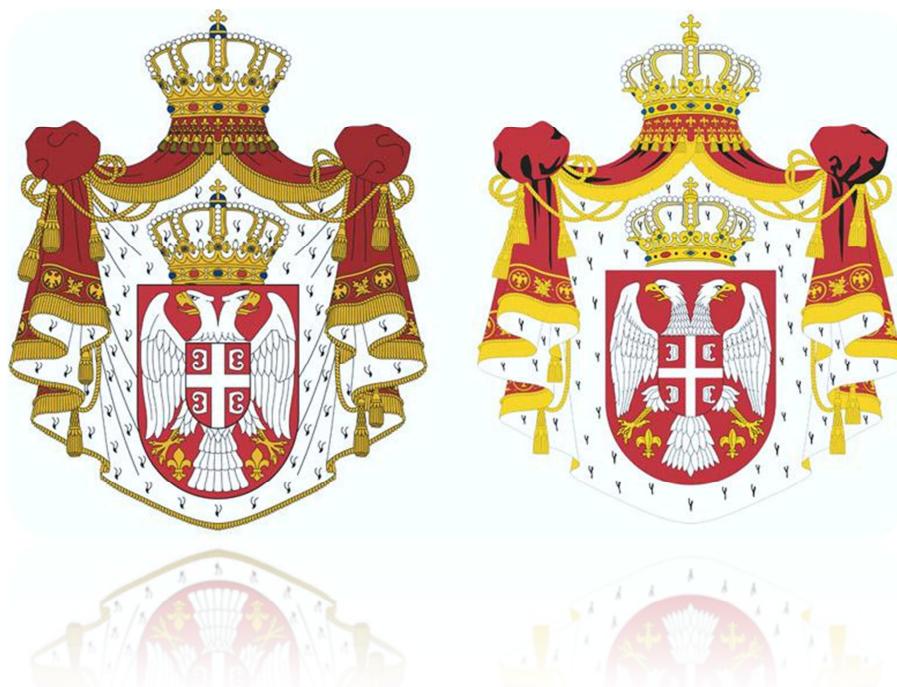
Врата коначном срећивању графичког изгледа на основу непромењивог и утврђеног Законом описа

Великог и Малог грба Србије су коначно била отворена. После скоро 130 година нагомиланих Кралових младачких произвољности у графичком приказу нашег вољеног грба, затим реакција на њих и контарреакција, дошло је време да се уради велика синтеза свих нововековних херадичких утицаја и одреди графички изглед нашег грба у складу са Законом и промишљеном синтезом херадичких правила, стилско-херадичких правила епохе, историјских узоре и графичко-дизајнерских трендова данашњице. Само ће такав рад моћи да заживи и подари Србији своје графичко име и презиме. У сарадњи са комисијом, тај посао је Влада Републике Србије поверила Љубодрагу Грујићу, тј. мојој малености.

Као професионални херадичар са више стотина радова иза себе, посао сам схватио крање озбиљно јер се овакав рад ради за вечност (која додуше у Србији ретко кад траје дуже од 40 година). Као патриота, био сам потпуно свестан бурне реакције која ће сигурно доћи са овим радом и коју сам унапред пропатио у души, али врло одлучан да дам све од себе да Србија коначно добије графички израз грба који слави њену целокупну историју (што је опис грба и омогућавао), а не само политичантски тренутак приближавања Хабзбурговцима (што је Кралов рад имплицирао). Потпуно сам био свестан и напада који ће

доћи и који ће величати рад Ернста Краља као најисправнији за српску државу. Сам Стојан Новаковић, човек који је практично био покретачка снага за грб из 1882, такво стање ума критичара описује као „владање као да се и у томе реакционарски затворило у традиционалну огорченост“ ■

Упоређење решења из 2010. и модификованих Краљевих решења из 2004.

О државном амблему Индије

Земља шафрана и лотуса

Пише:
Марко ДРАЖИЋ

सत्यमेव जयते

સત્યમેવ જયતે

Државни амблем Индије

Индја (на хиндију: Бхарат) се 1950. године, коначно, ослободила британског империјалистичког јарма те постала суверена и федеративна Република Индија. Први Устав слободне земље донет је 26. новембра 1949. године, а ступио је на снагу 26. јануара 1950. Тим Уставом су утврђена и знамења нове Републике: застава и државни амблем.

Државни амблем је ликовна представа капитела једног од стубова из археолошког налазишта Сарнат (данас федерална држава Утар Прадеш). Тај архитектонски споменик датира из времена Цара Ашока који је након освајања краљевства Калинге, уз велико крвопролиће, завршио ширење Маурјанског царства. Након тога Цар Ашока прихватио будизам и царством се више није чуо звук ратних добоша већ глас Дарме (поретка, закона, ...). Њега самог више нису називали "окрутним" већ је добио надимак Богоугодни Ашока.

Ашока Маурја Велики (304-232. пре Христа) био је владар Маурјанског царства од 269-232. године пре Христа, увео будизам и проширио царство на скоро цео Индијски подконтинент

Дакле, капител стуба представљају четири лава један другом окречени леђима, а исклесан је од једног комада камена пешчара. На фризу су приказани, између четири точка поретка (дарма чакра) лав - чувар севера, слон - чувар истока, коњ - чувар југа и бик као заштитник запада.

Цела композиција се налази на цвету лотуса у пуном цвату који симболише извориште живота и надахнуће. По предању Цар Ашока је подигао стуб на месту где је своје проповеди држао Буда.

Услед ограничења дводимензионалности приказа амблема Индије није успео да дочара стуб Цара Ашока у свој лепоти. На амблему су приказана три лава, а на фризу видимо само чакру (Ашока чакру да будемо прецизнији) као и коња у галопу и бика. Са леве и десне стране фриза назиру се обриси још два точка. Испод је гесло написано на санскриту Девангари писмом "Сатјамева юјатे" што у преводу значи "Само истина побеђује". Гесло је преузето из будистичког философског дела "Мундака упанишад".

Оригинал капитела стуба Цара Ашока, музеј у Сарнату

Нема сумње да су све фигуре на амблему Индије будистичке, али усудио бих се рећи да је точак који осликава сама начела будизма ипак најважнији. Он је као такав заузео и средишње место на препознатљивој индијској застави.

Застава се састоји из три боје:

шафран као симбол снаге и храбрости земље,
бело за мир и истину и
зелено које треба да асоцира на плодност, раст и природне лепоте.

По другој верзији боје заставе су симболизовале Хинду и Ислам, а бела боја мир међу њима као и осталим мањинским религијама.

Употреба амблема и заставе у Индији је регулисана посебним правилима које прописује Влада.

Последња правила о употреби државног амблема индијска влада је донела 2010. године ■

ТРЕЋИ МИЛЕНИЈУМ И ВИСИНСКИ РЕКОРДИ

— — —

ВЕКСИЛОЛОШКИ ГИГАНТИ

Монтери у финијалу, на врху, након мукотрног пентрана уз мердевине постављених унутар цилиндричног стуба, испуњавајући ваздухопловне прописе на круни се налази упозоравајући црвени фар

За подизање и спуштање застава са великих јарбала осмишљена је читава вексилолошка кореографија, у којој учествује пар десетина људи

Пише:

Дарко БАБИЋ

3 а сада има осам јарбала, рачунајући телекомуникациони стуб у Северној Кореји, чија висина прелази 100 метара. За подизање и спуштање застава са великих јарбала осмишљена је читава једна вексилолошка кореографија, јер у њој учествује пар десетина људи.

Овоме је претходио 1. јул 1999. године када је донета одлука да се у Мексику започне са пројектом промоције националних симбола у циљу развоја родољубивих осећања. Реализација подизања значајног броја спомен-јарбала била је за време мандата мексичког шефа државе Ернеста Зедилла (Ernesto Zedillo Ponce de León 1994-2000).

За извођење церемоније подизања заставе неопходан је гарнизон војника

Полазећи од тога да је размера мексичке заставе 4:7, декретом је утврђено да се на јарболима висине 50 метара вијоре заставе димензија 14,3 x 25 метара, а биле су утврђене димензије и за мање јарболе и заставе у школама, месним заједницама и осталим локацијама од мањег значаја. Највећи мексички јарбол се, природно - због добrog ветра, налази на обали Тихог океана у Енсенади на северо - западу земље. Висок је 102,3 метра.

На другој страни планете у једној земљи започиње економски, грађевински, туристички и сваки други „бум“ – Уједињени Арапски Емирати. Шеик је једном од својих грађевинаца изнео запажање како у Мексику има један леп обичај градње спомен-јарбола. Пожелео је исто то и у свом Абу Дабију. Тако је настало предузеће „Trident support“, специјализовано за градњу високих јарболова. Техника градње се заснива на коришћењу огромних дизалица које двадесетометарске сегменте нижу један изнад другог. Ограниччење у висини зависи само од огромних дизалица које су наменски прављене за потребе високоградње у УАЕ. Године 2001. у Абу Дабију је изграђен јарбол 123 метра висине на којем се истиче застава димензија 20x40 метара. Ове, у правом смислу речи – грађевине, су толико очаравајуће да је њихово умножавање незадржivo од стране инвеститора. Цена није ни мало наивна, али то није разлог да се у земљама екстремно раслојеног становништва обарају рекорди.

Овај телекомуникациони торањ, је одговор Пјонгјанга на сличан торањ који је у близини 38. паралеле, односно непосредно уз легендарно село Панмунион, подигла Влада у Сеулу. Дакле, Јужна тј. Република Кореја је подигла велиелепан торањ и на врху истакла своју препознатљиву заставу. Одмах потом, и Народна Демократска Република Кореја диже, за пар метара, виши торањ и истиче своју заставу

У Душанбеу (Таџикистан) је 2011. године подигнут 165 метара висок јарбол. То је скоро дупло већа висина од јарболова (86 м) који је 1986. у Ванкуверу (Канада) постављен по-вodom „Експо“ изложбе.

Поред Таџикистана још само Азербејџан може да се похвали да је висински надмашио чувени телекомуникациони стуб од 160 м у Северној Кореји. Главни град Азербејџана се зове Баку, што у преводу значи „ветар“. Град на источној обали Каспијског језера је идеалан да се 2009. уз велику фешту подигне национална застава димензија 35x70 метара. Идеалност се огледа у ветровитости која омогућава да се током великог броја дана у години може јасно видети „отворен“ национални симбол. Неопходна је велика енергија ветра да развије платно тежине 350 килограма.

Туркменистан, комшија у региону, је 2008. године у Ашхабаду, изградио јарбол од 133 метара на који је истакао заставу димензија 35x52 метра.

Међутим, Туркменистанци су и раније показали да им није страна градња овако велелепних спомен-парктрова. Тако ауторитативни вођа, Сапармурат Атајевич Нијазов, у Националном парку независности има

подигнуту бисту у склопу упечатљиве фонтане.

Причу сам скрењу у овом правцу због једног, за нас из Србије, интересантног детаља – фигуре извајаног петоглавог орла. Овај симбол се налази и на стандартној застави шефа државе.

Краљевина Јордан се од свих земаља издваја по томе што има чак два јарбала виша од 100 метара. Године 2003. су у Аману и Акуаби постављени и уговорени јарболи висине 127 и 132 м на који се истичу застave димензија 30x60 метара ■

Авио акробација у Акуаби, у позадини јарбол са финијалом у облику златне круне

ХЕРАЛДИЧКА ДРУШТВА

Српско хералдичко
друштво

БЕЛИ ОРАО

...

хералдика, генеалогија, фалеристика и вексилологија

...

Пише: **Небојша ДИКИЋ**

У Србији не постоји званична, државна институција, или како је то сада популарно агенција, која се бави питањима из области хералдике. Надовезао бих се на мудру ламентацију колеге и председника ДСГ господина Дражића из Уводника овога броја „Оцила“ о непостојању прописа и државне регулације хералдичких правила и санкционисања њиховог кршења. Пример колико збуњујуће може да делује недостатак државног утицаја имамо у незаустављивој лавини критике новог дизајна грба Републике Србије, да сам злонамеран помислио бих да није само изостанак хералдичких прописа узрок хајци, али и у изради хералдички неисправних грбова, не бих да залазим и у естетску критику.

Хералдичка правила итекако постоје, чак и у Србији, или нема ко да их на државном нивоу спроведе. У Србији делује неколико друштава које се труде да усмере српску хералдику у правцу који је једино исправан и у складу са српском хералдичком традицијом и светским стандардима. Једно од најстаријих и најзначајнијих друштава захваљујући чијем деловању је српска хералдика преживела комунистичку чистку и поново оживела је и Српско хералдичко друштво „Бели орао“.

ПОЧЕЦИ

Српско хералдичко друштво „Бели орао“ је 1991. године основала група људи, визионара и храбрих с обзиром на доба и средину у којем је деловала, са циљем да на професионалном нивоу проучава српску и светску хералдику, генеалогију, фалеристику и вексилологију, или да примењује методе и принципе ових помоћних историјских наука у нашој свакодневној пракси, утичући на одржавање хералдичке, генеалошке, фалеристичке и вексилолошке праксе на нашим просторима.

Само увид у структуру чланства овога друштва доволно сведочи

Стег Српског хералдичког друштва, Д. Ацовић

ОЦИЛО АПРИЛ 2012

31

о културној и академској предиспозицији. Редовно чланство чини 20 историчара, археолога, историчара уметности, 9 архитеката и инжењера других струка, као и десетак припадника осталих струка (академски сликари, правници, филозози, теолози, економисти, војни стручњаци). Међу њима 14 доктора наука, 10 професора универзитета, 4 академика и 4 научних сарадника у институтима САНУ. Неки од њих су чланови сродних страних институција, као што су хералдичка друштва Енглеске, Скандинавије и Грчке, Међународна академија за хералдичке науке, Удружење хералдичких уметника, фалеристичка друштва САД, Чешке, Енглеске, Швајцарске и Немачке. Друштво има и иностране чланове из: Уједињеног Краљевства, Русије, САД, Француске, Грчке, Јапана, Аустрије, Холандије, Италије,

Румуније, Данске, Швајцарске, Републике Српске, Норвешке, Украјине, Ирске, Финске и Белгије.

ДЕЛАТНОСТ

Од свог оснивања до данас, Српско хералдичко друштво израдило је преко 50 пројекта за гробове општина у Србији и Републици Српској, који се и данас налазе у званичној употреби; међу њима су и гробови двеју престоница (Велики грб Београда и грб Српског Сарајева). Поред тога, друштво је често било консултовано од стране надлежних институција Републике Србије, када су у питању грб и застава Србије, као и одликовања и војне ознаке.

Друштво се оглашава путем интернет презентације и часописа „Гласник српског хералдичког друштва“.

Друштвом управља Скупштина, која доноси одлуке од суштинског значаја за функционисање друштва. Управа врши извршну функцију и доноси одлуке које се тичу дневних питања. Органи друштва су: Колегијуми за хералдику, генеалогију, фалеристику и вексилологију.

Грб града Београда, Д. Ацовић

ЧЛАНСТВО

друштву и заслужни су чланови. Бирају се из редовног чланства.

Ванредни чланови су попут редовних стручног реномеа из области интересовања друштва али су нерезиденти наше државе.

Пријем нових чланова се врши на основу препоруке једног од редовних чланова или емерита одлуком Скупштине, коју потврђује Управа и Комисија за пријем нових чланова. Нови чланови носе статус дописних, у року од 5 година се процењује њихов допринос и предлаже померање у нивоу чланства.

Председник Српског хералдичког друштва од 1991. до 2009. био је господин Драгомир Ацовић, тренутно на месту Почасног председника. Актуелни Председник друштва је господин Марко Драшковић. Председник Колегијума за хералдику је г. Александар Палавестра, за вексилологију г. Иван Сарајчић, за генеалогију г. Марко Драшковић и за фалеристику г. Миладин Марковић.

Чланови друштва се деле у четири категорије: редовни, емеритуси, ванредни и дописни.

Редовни чланови су особе које имају стручни реноме у области из домаћег рада друштва.

Емерити имају академски статус, висок углед у

Српско хералдичко друштво "Бели орао" је једини хералдички ауторитет у Србији који издаје матрикуле и има регистар грбова. У ту сврху, друштво је прописало стриктна правила која су у складу са светским хералдичким стандардима прилагођеним српској хералдичкој традицији и савременој пракси. Управо је то и једна од главних улога које ово друштво игра на српској хералдичкој сцени.

Сви који се озбиљно баве хералдиком у Србији угледају се на правцу друштва и поштују постулате и правила које је друштво прописало.

Грбови Ниша, Ужица и Крагујевца, Д. Ацовић

Д. АЦОВИЋ

Један од најистакнутијих чланова и оснивача друштва, човек за којег се без претеривања може рећи да је заслужан за очување и ревитализацију српске хералдике, је господин Драгомир Ацовић. Господин Ацовић је члан Крунског већа, архитекта по струци са завидним портфолијом, главни херолд и ко-председавајући Регистра грбова; уредник "Стематографије" Српског хералдичког друштва, члан је Америчког Друштва за ордене и медаље, Друштва за проучавање ордена и медаља Уједињеног Краљевства, Швајцарског фалеристичког друштва, Уније немачких фалериста и хералдичких друштава Енглеске, Украјине и Русије, као и многих других домаћих и иностраних друштава и организација.

Као хералдичар има иза себе велику бројност радова: ревизија грбова Београда, застава Београда, грбова шест београдских општина, грбови Ниша, Пријепоља, Будве, Бијељине, Мионице, Тополе, Крагујевца, Јагодине, и др., фалеристичке монографије и књиге: Историја бугарске фалеристике, Српски Краљевски орден Милоша Великог, и једна од најзначајнијих и свеобухватних књига о српској хералдици "Хералдика и Срби" ■

Извори и илустрације:

Званична интернет презентација Српског хералдичког друштва:

<http://www.srpskoheraldickodrustvo.com/index.html>

Званична интернет презентација Краљевске породице Србије:

http://www.royalfamily.org/welcomeccbios_yu.htm

Статут Српског хералдичког друштва

Радови г. Драгомира Ацовића

ХЕРАЛДИЧКА ДРУШТВА

Македонско
хералдичко
заручение

...
**хералдика, генеалогија,
фалеристика и вексилологија**
...

Пише: Јован ЈОНОВСКИ
председник Македонског хералдичког друштва

Први које се бавио хералдиком у Македонији је академик Александар Матковски који је резултате својег истраживања објавио у књизи „Грбови Македоније, прилог македонске хералдике“ 1970. године. Књига Матковског документује присуство македонског грба у неколико илирских гробовника који се налазе на територији бивше Југославије. Матковски следи идеју Александра Соловјева да је македонски грб производ маште Петра Охмучевића, који је наводно користио ове измишљене чињенице да докаже свој племићки статус. Књига је факсимилно поново издата 1990. године, када је повећала популарност хералдике и, пре свега, македонског националног грба: црвено, златни дворепи крунисани лав; штит окруњен.

ПОЧЕЦИ

Десет година касније, појављује се интернет страница "Хералдика у Македонији" аутора Јована Јоновског, на којој су објављени грбови и одломци из књиге Матковског на енглеском и македонском језику. Сајт ускоро бива допуњен грбовима који се користе у Македонији: територијалним, корпоративним и личним. Сајт је убрзо почeo са објављивањем информација о историјској и теоријској хералдици. Око сајта се окупила група заинтересованих, углавном Македонци из иностранства. Када је број ентузијаста окупљених око ове идеје достигао критичну масу довољну за организовање деловање у Македонији, лета 2003. године основано је Македонско Хералдичко Друштво (МХД), у оригиналу Македонско Хералдичко Здружение.

ЦИЉЕВИ

Председник Републике Македоније и Председник МХЗ

Циљеви друштва су:

- ❖ Популаризација хералдике.
- ❖ Истраживање македонског хералдичког наслеђа у и ван Македоније.
- ❖ Израда грбова, застава и одликовања.
- ❖ Успостављање хералдичког регистра у коме се региструју хералдичка знамења (грбови, заставе, бечеви).
- ❖ Едукација у области хералдике.
- ❖ Издавачка делатност.
- ❖ Секције за фалеристику, вексилологију и генеалогију.

Популаризација

Популаризација хералдике се остварује кроз предавања, радионице и присуство у медијима. Прва већа активност је била предавање хералдичара Андреа Воциала из Француске под називом "Територијална Хералдика Француске" одржана на Васкрс 2004. године. Уследио је низ предавача из земље и иностранства. Међу предавачима из иностранства били су и др Стојан Антонов, председник Бугарског хералдичког и вексилолошког друштва, проф. др Иван Балта, хералдичар са Филозофског факултета у Осијеку, и др Вујадин Иванишевић из Византолошког института у Београду.

Предавања о теоријској хералдици и радионице за практични тренинг одржавају се у сарадњи са неколико организација. Највећа је сарадња са Музејом Македоније и пројектом "Чудесни свет хералдике". У протекле три године, предавања и радионице су привукле многе средњошколце и грађане, који су могли да стекну искуства из прве руке како се дизајнира грб.

ОЦИЛО АПРИЛ 2012

Сарадња са Музејом Македоније је крунисана уређивањем дела "Хералдика у Македонији" у сталној поставци музеја.

Популаризација хералдике, вексилологије и фалеристике се остварује кроз објављивање чланака у дневним новинама, наступима на електронским медијима, као и специјалним емисијама на македонској телевизији. За ову сврху се користи и гласник Друштва, "Македонски Хералд", који је до сада изашао у 5 бројева. Чланови се охрабрују да објављују чланке у стручним часописима хрватског и бугарског хералдичког и вексилошког друштва, "Грб и Застава" и „Херолд".

Истраживање

Истраживање македонског хералдичког наслеђа је централни део активности друштва. Доступност већег броја извора и докумената на интернету чини истраживање лакшим, тако да из удобности свог дома може да се дође до важних података. Међутим, истраживање на терену је неопходно. Зато су вршена истраживања у архивама, библиотекама, приватним колекцијама, и др. у Загребу, Штутгарту, Бриселу и Вашингтону.

Резултати истраживања се размјењују и допуњавају комуникацијом и сарадњом са колегама из других земаља на конгресима и симпозијумима, као и дискусионим групама и форумима.

Истраживања се објављују у "Македонском хералду" који је двојезичан, енглески и

македонски, и поред штампаног издања до-ступан и на интернету. Поред македонског гласника, и поменутих "Грб и Застава" и "Херолд", чланци се објављују и у српским хералдичким магазинима "Глас Хералда" и "Оцило".

Дизајн

Македонско хералдичко друштво се бави дизајном грбова, застава, итд. Међу важније пројекте ваља поменути грб институције Председника Републике Македоније и грб Македонске православне цркве. МХД стално коментарише општинске грбове, а консултован је и при избору неколико општинских грбова.

Регистар

Једна од активности МХД је успостављање регистра хералдичких знамења (грбова). За регистроване грбове, МХД издаје одговарајуће матрикуле. Регистрација се објављује у "Македонском хералду".

Међународне активности

Један од важнијих аспеката у раду МХД су међународне активности. Један пример таквих активности је логистичка подршка за оснивање Бугарског хералдичког и вексилолошког друштва. На њиховим годишњим састанцима редовно учествује и делегација МХД.

Председник МХД присуствовао је и оснивачком скупу Хрватског хералдичког и вексилолошког друштва, са којим има професионалну сарадњу и пријатељске односе. МХД сарађује и са Српским хералдичким друштвом "Бели Орао" и неколико других удружења.

У току 2010. и 2011. дошло је до учлањења у међународне организације. На 29. Међународном конгресу генеалогије и хералдичких наука у Штутгарту, Немачка, септембра 2010. године, МХД је постала пуноправни члан Међународне конфедерације за генеалогију и хералдику (CIGH).

На 24. конгресу Међународне федерације вексилолошких друштава (FIAV), у августу 2011. године, у Вашингтону, САД, МХД је постала пуноправни члан ове престижне организације.

Матрикула МХД

Извршни одбор

Председник друштва је господин Јован Јоновски, члан Одбора одликовања председника Републике Македоније, члан Међународне комисије за витешке редове, придржани члан Међународне академије за хералдику, уредник "Македонског хералда".

Потпредседник је господин Кирил Трајковски, археолог, виши саветник у Музеју Македоније за византијске студије археолошког музеја.

Секретар је господин Петар Гајдов, правник, руководилац Одељења фалеристике МХД, спољни сарадник Комисије за одликовања председника Републике Македоније.

Грб Председника Републике Македоније,
пројект МХД

Пројекти

- ❖ Чудесниот свет на Хералдиката, Музеј на Македонија, 2007-2009. године
- ❖ Стала поставка "Хералдика у Македонији", Музеј на Македонија, 2009. године
- ❖ Грб Александра Македонског у европским гробовницима, Министарство културе, 2010-2011. године

Грб Македонске православне цркве,
пројект МХД

Грб г. Јована Јоновског, ембазон А. Курова

Јован Јоновски

Рођен у Скопљу 1971. године, где завршава средњу школу и Природно-математички факултет са звањем професора физике. Студира теологију у Будимпешти и Лондону. Стиче звање магистра теологије у Новом Саду. Ради на свом другом магистерију у Институту националне историје у Скопљу.

Током студија у Будимпешти и Лондону деведесетих година прошлога века, његов интерес за хералдику добија своје здраве основе, а његова библиотека своје прве хералдичке књиге.

Године 2000. поставља сајт "Хералдика у Македонији", када почиње комуникација са другим хералдичким удружењима. Постаје члан Интернационалне асоцијације хералда аматера, а касније и њен секретар. У ванредно чланство Српског хералдичког друштва "Бели Орао" улази 2002. године.

Од оснивања Македонског хералдичког друштва, августа 2003. године, г. Јоновски је његов председник и хералд. Уредник је и

гласника МХД "Македонски хералд" који од 2005. године, са мањим паузама, излази једанпут годишње.

Јоновски је члан више националних хералдичких друштава, као и Међународне академије хералдике, Међународне комисије витешких редова. Члан је комисије за одликовања Председника Републике Македоније. Хералдички је саветник Музеја Македоније, где одржава предавања и хералдичке радионице. Одржавао је хералдичке вежбе на предметима помоћних историјских наука на Филозофском факултету.

Поред дизајнирања десетина грбова, водио је пројекте за дизајн грбова Председника Републике Македоније и Македонске православне цркве. Израдио је техничко решење Ордена заслуге за Македонију, по идеји Петра Гајдова, секретара МХД.

Поред многих предавања и интервјуја за штампане и електронске медије, Јоновски стиже да потпише и низ чланака попут:

- ❖ "Грбот на град Скопје", Македонски хералд бр. 6, Скопје, 2012.
- ❖ "Црковната хералдика во Македонија", Херолд бр.4, Софија, 2012.
- ❖ "За грбовите и нивното значење", Кладенче, Скопје, април 2011.
- ❖ "Нови грбови Македоније", Грб и застава бр. 8, Загреб, 2010.
- ❖ „Хералдика“, Културен живот, Скопје, 2010.
- ❖ "Хералдички грбови за Претседателот и МПЦ", Македонски хералд бр. 3, Скопје, 2009.
- ❖ "Македонија со старо "нов" грб", Македонски хералд бр. 3, Скопје, 2009.
- ❖ „Македонски терминолошки речник“, Македонски хералд сви бројеви.
- ❖ "Грбови Македоније", Грб и застава бр. 5, Загреб, 2009.
- ❖ "Нови месни грбови", Македонски хералд бр. 2, Скопје, 2007.
- ❖ "Знамето на Македонското хералдичко здружение", Херолд бр. 1, Софија, 2008.
- ❖ „Што е грб?“, Македонски хералд бр. 2, Скопје, 2007.
- ❖ "Сребрениот волк на Македон", Македонски хералд бр. 1, Скопје, 2007.
- ❖ "Хералдика Македоније", Глас хералда, Нови Сад ■

Хералдичко одељење 4/3 са учитељицом Бојаном Родић (стоји прва с десна)

Млади хералдичари

Учитељица основне школе "Душко Радовић" је у склопу часова ликовног васпитања пожелела да приближи својим ученицима хералдику, резултати су изван сваког очекивања.

Пише:
Марко ДРАЖИЋ

Пре извесног времена наше Друштво је имало необично задовољство и част да пружи саветодавну помоћ госпођици Бојани Родић, учитељици из основне школе "Душко Радовић" са Новог Београда.

Наиме, госпођица Родић је дошла на идеју да својим ученицима из разреда 4/3 у склопу часова ликовног васпитања представи и приближи хералдику.

Као што ћете из приложених радова видети, деца су јако лепо разумела основна хералдичка правила, а бојана за "Оцило" објашњава:

"Час смо започели причом о хералдици, гледали смо неке грбове и коментарисали их. Затим смо анализирали боје, њихово значење и правила слагања, као и елементе који се појављују на грбовима. После тога је свако размишљао о грбу који би њу/њега најбоље представио кроз особине, интересовања, вредности."

ОШ "Душко Радовић" се налази у самом "срцу" Новог Београда. Основана је 13.08.1961. године под именом "25. мај". Име нашег великог песника, писца и новинара, Душка Радовића, понела је у новембру 1992. године. Школа данас броји 711 ђака размештених у 16 одељења.

Andreja Ђукановић

Елена Радић

Ивана Савић

Марко Девић

Невена Михајловић

Никша Томановић

Виктор Бојковић

Вук Јанус

Нама једино преостаје да честитамо одељењу 4/3 и њиховој учитељици.
Јако нам је драго да смо бар мало припомогли у њиховом правилном разумевању
хералдике, прелепе науке и уметности ■

ПОСЛЕДЊИ ОБРЕНОВИЋ

Ђорђе
Обреновић-
Христић,
ванбрачни син
Краља Милана и
Артемизе
Христић.
Непознати
Обреновић.

Аутор текста:
Видан Богдановић,
Геополитика,
јануар 2012. године,
<http://www.geopolitika.rs>

Гроб Обреновића, рад А. Палавестре

Стари Београђани приповедају да су се у данашњој згради Клуба књижевника, некада кући знаменитог Србина и великог државника Милана Пироћанца, упознали краљ Милан и Артемиза Христић.

П оштовани читаоци, лист за политичка и друштвена питања, геополитичка и стратешка истраживања "Геополитика" је у броју 48 из јануара 2012. године, у рубрици "Историја" под ознаком "ексклузивно", објавила чланак, и по први пут у новијој историји, фотографије Ђорђа Обреновића-Христића, ванбрачног сина Краља Милана. Захваљујемо господину Слободану Ерићу на послатом материјалу и дозволи да текст објавимо у целини.

Ђорђе Обреновић-Христић

Стари Београђани приповедају да су се у данашњој згради Клуба књижевника, некада кући знаменитог Србина и великог државника, Милана Пироћанца, упознали краљ Милан и Артемиза Христић. Њен муж био је Филип Христић, секретар књаза Милоша, посланик Србије у Цариграду, Лондону и Бечу. Између владара и г-ђе Христић родиле су се симпатије, а убрзо су отпочели везу.

Краљ Милан је абдицирао 22. фебруара 1889. године, а пре тога се развео од краљице Наталије. Својим пријатељима је поверио тајну: да жели да ожени Артемизу, која се у међувремену развела. До брака, барем званичног, није дошло. Крајем те године рођен је Ђорђе, који је одмах у јавности означен као ванбрачни син краља Милана.

Непознати Обреновић

Све што се тиче Ђорђа до данас је остало у великој мери неразрешено. Његово име појављује се у историографији на ограниченој броју места. Тек кроз периодику и неке друге изворе успева се да се, између редова, сазна нешто ново.

Ђорђе се до пада династије Обреновића 1903. године помињао у контексту писама, које је имала Артемиза, а у којима га је краљ Милан признавао за свог сина. Краљ Александар је наводно ишао у Цариград, код Султана, да од њега тражи да му да та писма. После Мајског преврата чланци о Ђорђу се појављују у великом броју новина у иностранству.

Неретко у многим натписима се помиње као последњи Обреновић. Оно што се сазнаје јесте да је Ђорђе живео у Цариграду, да су на њега неколико пута покушавали да изврше атентат, да га је усвојио пријатељ краља Милана Еugen Жичи, да је требало да се школује у познатој бечкој терезијанској школи, али да је дошла забрана с врха; да је био познат по својим акробацијама, које је умео да изведе користећи два револвера и да је зато наступао чак у једном циркусу; да је користио два имена: Милан Христић и Ђорђе Обреновић. Могло би се навести још неколико занимљивости из његовог живота. Међутим, оно што је чињеница јесте да се он скоро уопште није помињао у српској јавности.

с лева на десно: др Мизи, Еуген Жичи и Ђорђе Обреновић

Пера Тодоровић га је у својим новинама помињао или под именом Обрен.

Оно што се може сазнати на основу неких натписа из тадашњих страних новина, јесте да је Ђорђе учествовао у контразавери из 1906. године. Васа Казимировић наводи да су се по Србији растурале разгледнице на којима је био његов лик и натпис вође контразаверника капетана Милана Ј. Новаковића, да је то једини прави наследник српског престола. Треба имати у виду да је капетан Милан Новаковић у свом дневнику, који је објављен неколико недеља по његовој погибији 1907. године, писао о Ђорђу, али у врло лошем светлу (Геополитика, март 2008; Васа Казимировић, Црна рука, Крагујевац, 1997, стр. 37-38).

Чудни су путеви којима је ходио писац ових редова како би дошао у посед две фотографије Ђорђа Обреновића, које овом приликом објављује Геополитика. Обе фотографије су нестандардног формата, мање од 9x13 (цм).

Познаваоци стране штампе, на основу фотографија које су излазиле у страној периодици, потврдили су да је реч о аутентичним фотографијама, као и да је лик Ђорђа Обреновића остао непознат нашој савременој јавности.

Уз фотографије су дошла и објашњења кад су и којим поводом начињене.

Прва фотографија настала је у време док је Ђорђе наступао у једном берлинском циркусу.

Друга фотографија начињена је највероватније у Будимпешти; на њој су, с лева надесно, др Мизи, Ђорђев саветник и адвокат, Еуген Жичи, племић и Ђорђев старатељ, и Ђорђе Обреновић-Христић.

Уместо епилога

Надамо се да ће поновно „проналажење“ лика Ђорђа Обреновића и овај чланак подстаки многе истраживаче да неким новим прилогом учине да његов лик буде још јаснији нашој јавности и историографији ■

ХЕРАЛДИЧКИ РЕЧНИК (E)

EAGLET

орлић, деминутив речи орао и означава младог орла. У хералдици се неколико орлова на истом штиту блазонира као *eaglets*.

EAGLE

орао, *aquila* у ориентологији. У хералдици, орао се сматра једним од најплеменитијих обележја и додељује се само за извадна дела врлине и храбрости, или дела појединача, која су од доприноса њиховом суверену.

EARL

гроф, трећи степен у британском племству. У време данских и саксонских краљева ово је била највиша титула у Енглеској дарована неком појединцу. Древни обичај је био да се грофу додели финансијска потпора од сваког трећег пенија свих казни и прихода области којом влада.

EARL - MARSHAL OF ENGLAND

веома старинска и важна служба. Државни и краљевски званичник, који је имао овлашћења над низом области:

витешким питањима, судом части итд. Титула још увек постоји и њен носилац председава хералдичким друштвом, и номинално над *Marshalsea Court*. Титула је већ дуже време наследна у племићкој породици Хаурдс.

EASTERN CROWN

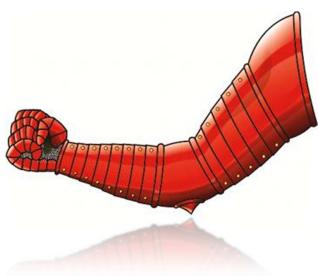
ускршња круна са крацима који излазе из обручка, може се наћи у старим гробовима.

EMBATTLED

линија обликована попут грудобрана на зидинама тврђаве, другачије се назива *crenelle*.

EMBATTLED GRADY

када се линије грудобрана наизменично дижу и спуштају.

EMBOWED

Рука савијена у лакту или било која друга шаржа у положају попут лука.

EMBORDED

бордура исте тинктуре као поље штита.

EMBRUED

оружје приказано крваво на врху.

EN ARRIÈRE

израз позајмљен из француског језика, означава свако живо биће приказано с леђа главе окренуте посматратчу.

ENARCHED

привез или нека друга хералдичка фигура која је савијена.

ENDORSE

стуб најмање величине.

ENFILED

шарже које се налазе једна у другој, нпр. мач који пробија неку шаржу.

ENGOULED (Engoulee)

живо биће које је у чељусти неког другог бића или када нека хералдичка фигура извире из неког живог бића.

ENGRAILED

линија раздавајања, по облику слична *indented* само са низом кривих које чине конкаван облик.

ENHANCED

израз који се примењује за шарже које се налазе изнад позиције која је уобичајена за њих.

ENMANCHE

шаржа покривена другом шаржом, најчешће рукавом.

ENSIGNED

у хералдичком смислу ова реч означава нешто украшено.

ERASED

шаржа којој је доњи део неравномерно одсечен.

ERECT

живе бића која стоје у усправном положају супротно њиховом природно водоравном ставу.

ERMINE

крзно, хермелин, црни перчини на белој површини.

ERMINES

тзв. контра-хермелин, бели перчини на црној површини.

ERMINOIS

крзно, хермелин, црне шаре и ресе на белој површини.

ESCALLOP

школька, шаржа потекла као украс ходочасника у Јерусалим.

ESCALLOPED

штит који је испуњен линијама/шарама које подсећају на облик школке.

ESCARBUNCLE

шаржа са украшеним крајевима, најчешће са љиљанима.

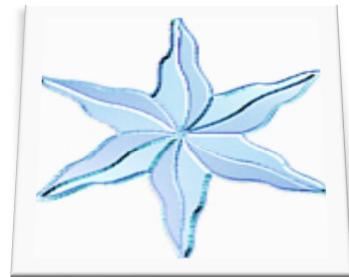
ESCROL

пергамент или трака на којој је исписана девиза гробносца. У раној хералдици стајала је изнад штита придржавајући членку, у савременој хералдици стоји испод штита.

ESCUCHÉON

штит, овај термин се понекад користи да опише цео грб а некада само поље на штиту. Често се односи на обојени штит који се користи приликом погребне церемоније. Поље је, ако је супруг преминуо црно са десне стране, а ако је супруга покојна са леве стране, ако су обоје покојни онда је цело црно.

ESTOILE

звезда са таласа-стим крацима ■

ESCUCHÉON OF PRETENCE

мали грб жене приказан унутар грба њеног мужа (може се користити и за приказивање доминиона суверена или принчева).

ESQUIRE

степен племства одмах испод витеза, а изнад господина; може се превести као "поштовани". У Енглеској млађи синови племића и њихови мушки потомци, четири племића краљевског већа, најстарији син баронета, вitezови и мушки потомци њихових наследника, су они којима по праву рођења припада ова титула; чиновницима и носиоцима служби попут магистрата, облаасних управника, градоначелника, ова титула припада до завршетка службовања.